

TRENDS IN DEVELOPMENT OF ORGANIC FARMING IN POLAND – FORECASTS AND FACTUAL SITUATION

Summary

Examination of the state of the organic farming in Poland in the period between 1990 and 2005 showed the dynamic development of this form of the management of starting from the turn of the years 1999/2000. During that period, the first grants were paid out to the organic farmers to compensate the costs of checks of their holdings and it was granted aid per hectare to the surface of the crops. Occurring in the years 2000-2005 growth trends reaffirmed the long-term forecast of organic forms development of agricultural production in Poland. This article outlined the results of studies being the continuation of the research carried out in 2005 [1] concerning growth number and size of organic farms taking into account the new data from the period 2006-2011. An analysis of the development trends of listed characteristics is shown against the background of many years' development forecast of organic agricultural production in Poland which was carried out by IBMER in 2005 [2].

Key words: organic farming; trends; Poland

TENDENCJE W ROZWOJU ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W POLSCE – PROGNOZY A STAN FAKTYCZNY

Streszczenie

Analiza stanu rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 1990-2005 wykazała dynamiczny rozwój tej formy gospodarowania począwszy od przelomu lat 1999/2000. W okresie tym, rolnikom ekologicznym wypłacono pierwsze dotacje rekompensujące koszty kontroli ich gospodarstw oraz udzielono dopłat do hektara powierzchni upraw. Występujące w latach 2000-2005 trendy wzrostu potwierdzały długoterminową prognozę rozwoju ekologicznej formy produkcji rolniczej w Polsce. W artykule przedstawiono wyniki badań będących kontynuacją badań prowadzonych w 2005 roku [1] dotyczących wzrostu liczby i powierzchni gospodarstw ekologicznych z uwzględnieniem nowego zakresu danych z lat 2006-2011. Analizę trendów rozwoju wymienionych cech przedstawiono na tle wieloletniej prognozy rozwoju rolniczej produkcji ekologicznej w Polsce wykonanej przez IBMER w 2005 roku [2].

Słowa kluczowe: rolnictwo ekologiczne; tendencje rozwojowe; Polska

1. Wprowadzenie

Koncepcja „trwałego i zrównoważonego rozwoju”, jako nowy paradygmat rozwoju formułuje wobec rolnictwa tradycyjnego (industrialnego) nowe wymagania i oczekiwania, wprowadzając do tej działalności gospodarczej człowieka pojęcie „trwałego i zrównoważonego rolnictwa” (*Sustainable Agriculture*). Trwałe i zrównoważone rolnictwo integruje trzy równorzędne cele: ochronę środowiska, opłacalność produkcji oraz sprawiedliwość ekonomiczną i społeczną. Równoczesna realizacja wymienionych celów wymaga dokonania znacznych przewartościowań w stosunku do tradycyjnych sposobów gospodarowania określanych często, jako rolnictwo „konwencjonalne”. Należy tworzyć nowe systemy produkcji rolniczej stanowiące alternatywę dla rolnictwa tradycyjnego. „... *Alternatywne systemy produkcji rolniczej to takie, w których świadomie i dynamicznie kształtuje się organizację gospodarstw rolniczych i metody wytwarzania, w sposób odpowiadający wymogom koncepcji „Trwałego Rozwoju” i spełniające warunki ekonomicznej efektywności, bezpieczeństwa ekologicznego oraz akceptacji społecznej* [3].

W opracowaniach naukowych dotyczących systemów rolniczych, które kształtują swoją technologię wytwarzania zgodnie z wymogami koncepcji trwałego i zrównoważone-

go rozwoju przeważa pogląd, że w koncepcję tą najlepiej wpisuje się rolnictwo ekologiczne, ponieważ oddziałuje ono korzystnie na ekosystem, racjonalnie wykorzystuje zasoby naturalne, zwiększa różnorodność biologiczną oraz zapewnia wysoką jakość biologiczną wytwarzanych produktów rolnych. Ze względu na swoje cechy, rolnictwo ekologiczne stwarza możliwość rozwiązania niektórych problemów współczesnego polskiego rolnictwa, zajmując ważne miejsce w budowanych przez naukowców scenariuszach rozwoju polskiej wsi. Scenariusze te przyjmują najczęściej dla polskiego rolnictwa rozwój dwutorowy (dualna droga rozwoju) polegający na produkcji zarówno metodami ekologicznymi, jak i bardziej efektywnymi ekonomicznie metodami integrowanymi. Przewiduje się, że (niezależnie od docelowego systemu produkcji, do jakiego będą zmierzać) tradycyjne gospodarstwa rodzinne dysponujące wystarczającym potencjałem rozwojowym, podlegać będą proekologicznej, technologicznej rekonstrukcji pozwalającej na prowadzenie przez nie produkcji „trwałej i zrównoważonej”.

2. Cel pracy

Celem pracy było przedstawienie tendencji rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 1995-2011 pod

względem liczby gospodarstw ekologicznych oraz wielkości powierzchni użytków rolnych, na której prowadzona była produkcja ekologiczna. Analizę trendów rozwoju wymienionych cech przedstawiono na tle wieloletniej prognozy rozwoju rolniczej produkcji ekologicznej w Polsce wykonanej przez Instytut Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa (IBMER) w Warszawie w 2005 roku [2].

3. Założenia badawcze

Praca stanowi kontynuację badań [1] podjętych przez autorki w 2006 roku, w których dokonano analizy stanu faktycznego rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 1990-2005 pod względem jego cech ilościowych takich jak: liczba, powierzchnia i struktura obszarowa.

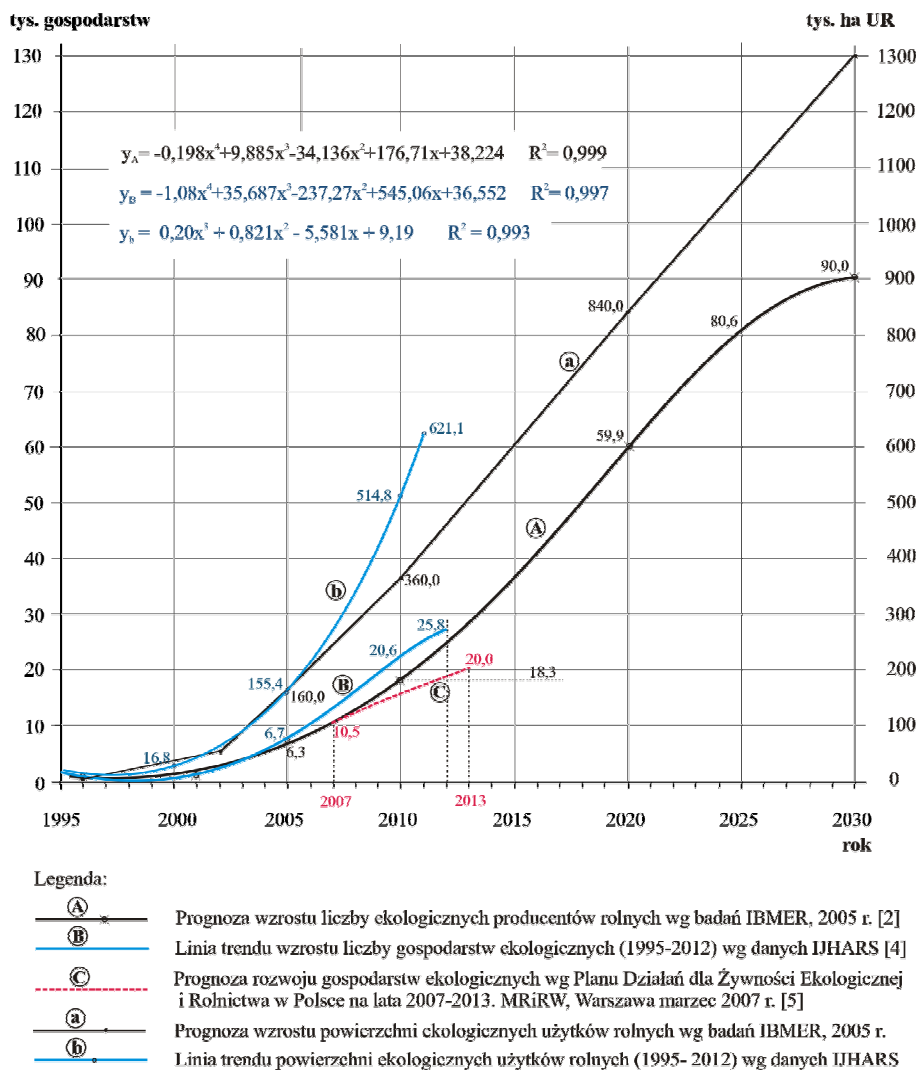
Z analizy przebiegu linii trendu dotyczącej wzrostu liczby producentów ekologicznych oraz powierzchni upraw w latach 1990-2005 [1] wynika, że w przypadku kontynuacji badań, długość następnych okresów badawczych powinna wynosić 5 lat. Zgodnie z tym założeniem, praca dotyczy badania tendencji rozwojowych gospodarstw ekologicznych w latach 1995-2011 obejmując w stosunku do [1] nowy, 5-letni okres (2006-2011) dla którego odpowiednie

dane statystyczne zaczerpnięto z Raportu Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHARS) [4].

Jak wykazały badania Janowskiej-Biernat i Golinowskiej [1], w latach 1990-1999 nie można zaobserwować wyraźnej tendencji w rozwoju omawianego zjawiska i lata te należy zaliczyć do okresu wstępnego rozwoju systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce. Z tego też względu okres lat 1990-1994 pominięto, jako mało znaczący dla kształtowania się funkcji tendencji rozwojowej wzrostu liczby producentów ekologicznych oraz wzrostu powierzchni ekologicznych użytków rolnych.

4. Analiza wyników badań

Tendencje rozwoju rolnictwa ekologicznego pod względem liczby gospodarstw ekologicznych oraz powierzchni ekologicznych użytków rolnych wyrażono w badaniu za pomocą funkcji trendów opisujących analitycznie zmienność tych cech. Graficzny przebieg linii trendu przedstawiono na tle wykresów dotyczących wieloletniej prognozy rozwoju rolniczej produkcji ekologicznej w Polsce opracowanej przez IBMER w 2005 roku (rys. 1).

Rys. 1. Tendencje rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 1995-2011 pod względem liczby gospodarstw ekologicznych oraz wielkości powierzchni ekologicznych użytków rolnych na tle wieloletniej prognozy rozwoju rolniczej produkcji ekologicznej wykonanej przez Instytut Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa (IBMER)

Fig. 1. Trends in development of organic farming in Poland in the years 1995-2011 in terms of the number of organic farm and the size of organic agricultural land against the background of many years' development forecast of organic agricultural production, carried out by IBMER

Dopasowanie wielomianowych funkcji trendów do danych empirycznych należy uznać za bardzo dobre, ponieważ przyjęte modele szeregów czasowych w 99% wyjaśniają kształtowanie się zmiennych objaśnianych. Prognozę wieloletnią wzrostu liczby ekologicznych producentów rolnych (liczby gospodarstw) obrazuje na rys. 1 wielomianowa funkcja 4-stopnia (A) dokładnie aproksymująca funkcję wzrostu przedstawioną w prognozie IBMER w postaci szeregu czasowego. Funkcja prognozy w ramach rozpatrywanego 35-letniego przedziału osiąga w 2030 roku swoje maksimum, a w roku 1995 (roku zerowym osi rzędnych) posiada punkt przegięcia.

Twórcy prognozy zakładają dwie podstawowe fazy wzrostu liczby gospodarstw: fazę obejmującą lata 2000-2010, w której dynamika przyrostu liczby gospodarstw wynosi średnio 1020 gosp./rok oraz fazę obejmującą lata 2010-2025, decydującą o wyniku finalnym, w której następuje dynamiczny wzrost opisywanego zjawiska w tempie 4150 gosp./rok. Kształt krzywej w ostatnim pięcioleciu rozpatrywanego przedziału czasowego wskazuje na znaczne spowolnienie wzrostu liczby gospodarstw. Poziom zjawiska opisują przyrosty względne łańcuchowe dla kolejnych lat omawianego przedziału (2026-2030) wynoszące odpowiednio: 3, 88, 3,11, 2,31, 1,46 oraz 0,55% w roku 2030, w którym liczba producentów ekologicznych w Polsce wyniesie 90 000 gospodarstw.

Tendencję wzrostu powierzchni ekologicznych użytków rolnych według prognozy IBMER przedstawiono w postaci wykresu sporządzonego na podstawie danych zawartych w opracowaniu [2]. Z uwagi na silną zależność liniową między zmiennymi począwszy od 2002 roku, wykres funkcji można uznać za tendencję rozwojową (trend) wzrostu powierzchni użytków rolnych w badanym okresie. Z analizy funkcji trendów (A) i (a) prognozy wieloletniej wynika, że jej autorzy przewidują zmianę średniej wielkości powierzchni ekologicznych użytków rolnych przypadającej na jednego producenta (gospodarstwo) z 25,0 ha/prod. w 2010 roku do 14,5 ha/prod. w 2030 r.

Analiza przebiegu wykresu linii trendu utworzonej na podstawie danych stanu rzeczywistego rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 1995-2011 wykazuje począwszy od 2005 roku wyższą dynamikę wzrostu liczby producentów ekologicznych od dynamiki prognozowanej przez IBMER. Średni roczny przyrost zmian omawianego zjawiska wyniósł w latach 2005-2010 2780 prod./rok i był wyższy o 15,8% od przyrostu prognozowanego wynoszącego 2400 prod./rok. Należy jednak zauważyć, że w roku 2010, w którym prognozowany wzrost osiąga swoją wysoką dynamikę, przyrosty względne na krzywej trendu zbudowanej na danych rzeczywistych (B) maleją od roku 2009 odpowiednio o 17,12, 17,01, 13,64 oraz o 10,45% w prognozowanym roku 2012. Obliczenia analityczne wykazują, że zarysowany w latach 2009-2011 spadek tempa wzrostu może

spowodować na przełomie lat 2013-2014 spadek liczby gospodarstw ekologicznych poniżej liczby prognozowanej przez IBMER.

Relacja trendów wzrostu (B) i (b) wyznacza wskaźnik wielkości średniej powierzchni użytków rolnych przypadającej na jednego producenta. W odróżnieniu od prognozy wieloletniej wartość tego wskaźnika wykazuje tendencję wzrostową i wynosiła w przedziale lat 2005-2010 odpowiednio od 23,0 ha/prod. do 25,0 ha/prod. Wyjaśnienie przyczyn tej rozbieżności wymaga przeprowadzenia oddzielnych badań.

Porównując trendy wzrostu liczby producentów ekologicznych (krzywe „A” i „B”) należy uznać, że wykazują one dużą zbieżność, co oznacza, że rzeczywisty rozwój omawianego zjawiska pozytywnie weryfikuje prognozę wieloletnią w badanym przedziale czasowym.

Na rys. 1 podano również wykres krótkookresowej prognozy wzrostu liczby gospodarstw ekologicznych w Polsce na lata 2007-2013 wykonanej na potrzeby Planu Działań dla Żywności Ekologicznej i Rolnictwa w Polsce na lata 2007-2013 [5], którą należy uznać za zbyt pesymistyczną.

5. Podsumowanie i wnioski

1. Wyniki badania potwierdzają wieloletnią prognozę IBMER w odniesieniu do tendencji wzrostu liczby producentów ekologicznych w Polsce w latach 1995-2011.
2. Wyniki badania wykazują duże rozbieżności występujące pomiędzy prognozowaną dynamiką wzrostu powierzchni ekologicznych użytków rolnych a dynamiką wynikającą z danych faktycznych charakterystycznych dla badanego okresu.
3. Wyniki badania wskazują na potrzebę jego kontynuacji z uwzględnieniem danych następnego, 5-letniego okresu badawczego.

6. Bibliografia

- [1] Janowska-Biernat J., Golinowska M.: Tendencje w rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 1990-2005. [W]: Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu, 2006: Nr 540 Rol. LXXXVII, Wrocław.
- [2] Golka W., Wójcicki Z.: Projektowanie ekologicznego gospodarstwa rolniczego. IBMER, Warszawa, 2005: 19-21.
- [3] Majewski E.: Trwały Rozwój i Trwałe Rolnictwo. Teoria a praktyka gospodarstw rolniczych. Warszawa: SGGW, 2008, s. 45.
- [4] Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2009-2010. Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHARS), Warszawa, 2011.
- [5] Plan Działań dla Żywności Ekologicznej i Rolnictwa w Polsce na lata 2007-2013. Dokument przyjęty przez kierownictwo Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na posiedzeniu w dniu 26.03.2007 r. Warszawa, marzec 2007 r.